

การพัฒนาศักยภาพนักเรียนชั้นประถมศึกษา เพื่อการป้องกันโรคไข้เลือดออกในชุมชน : กรณีศึกษาโรงเรียนบ้านหนองขวาง ตำบลพระครู อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์

เบธา พานุสรณ์* และคณะ

บทคัดย่อ

การศึกษานี้เป็นการศึกษากึ่งทดลอง (Quasi - Experimental Research) แบบหนึ่งกลุ่มวัด 2 ครั้ง (The One-Group Pretest and Posttest Design) เพื่อพัฒนาศักยภาพนักเรียนประถมศึกษาเพื่อการป้องกันโรคไข้เลือดออกในชุมชน โดยประยุกต์ใช้แนวคิดการศึกษาเพื่อสร้างพลัง (Empowerment Education) และกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม (Participatory Learning Process) ตัวอย่างในการศึกษานี้ คือ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนบ้านหนองขวาง หมู่ที่ 7 ตำบลพระครู อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ ที่สมัครใจเข้าร่วมในการศึกษา จำนวน 35 คน เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ เครื่องมือที่ใช้ในกระบวนการพัฒนาศักยภาพนักเรียนชั้นประถม และเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ 1) แบบสอบถามสำหรับนักเรียนชั้นประถม 2) ใบงานสำหรับมอบหมายกิจกรรมนักเรียน 3) แบบสำรวจความซุกซมลูกน้ำยุงลาย ซึ่งใช้แบบสำรวจของกรมควบคุมโรคติดต่อ กระทรวงสาธารณสุข

ผลจากการศึกษาพบว่านักเรียนมีความรู้ในการป้องกันและควบคุมโรคไข้เลือดออกก่อนและหลังดำเนินการเฉลี่ย 24.71 และ 27.45 คะแนน ตามลำดับ คิดเป็นร้อยละ 54.9 และ 61.0 ของคะแนนเต็มตามลำดับค่าเฉลี่ยคะแนนความรู้หลังดำเนินการสูงกว่าก่อนดำเนินการอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p=0.021$) การปฏิบัติในการป้องกันโรคไข้เลือดออกในชุมชนของนักเรียนในภาพรวมพบว่าก่อนดำเนินการนักเรียนทุกคนไม่เคยปฏิบัติกิจกรรมป้องกันโรคไข้เลือดออก ส่วนหลังการดำเนินการสัปดาห์ที่ 1-4 นักเรียนปฏิบัติกิจกรรมป้องกันโรคไข้เลือดออกในวัดและโรงเรียนร้อยละ 100.0 และในครัวเรือน ร้อยละ 82.8 88.5 94.2 และ 97.1 ตามลำดับ พบว่าหลังการดำเนินการสูงขึ้นกว่าก่อนดำเนินการในทุกประเภททักษะความซุกซมของลูกน้ำยุงลาย พบว่า พบว่าค่า H.I. ก่อนและหลังดำเนินการเท่ากับ 6.0, 2.3, 0.0, 0.0 และ 0.00 ตามลำดับ ค่า C.I. ในวัดก่อนและหลังดำเนินการเท่ากับ 52.0, 16.0, 0.0, 0.0 และ 0.00 ตามลำดับ ค่า C.I. ในโรงเรียนก่อนและหลังดำเนินการเท่ากับ 52.0, 16.0, 0.0,

* สาธารณสุขอำเภอแคนแดง จังหวัดบุรีรัมย์

0.0 และ 0.0 ตามลำดับ ซึ่งจะเห็นได้ว่า ค่า H.I. และ ค่า C.I. หลังดำเนินการลดลงอย่างต่อเนื่อง ข้อเสนอแนะจากการศึกษา ควรให้ผู้ปกครองของนักเรียนมีส่วนร่วมในการปฏิบัติด้วย เนื่องจากในบางภาชนะ นักเรียนไม่สะดวกในการปฏิบัติ เช่น แจกันศาลพระภูมิ เพราะอยู่ในที่สูง ควรส่งเสริมให้มีการประชาสัมพันธ์ผลการดำเนินงานผ่านทางสื่อต่างๆ เช่น หอกระจายข่าว เพื่อกระตุ้นให้เกิดความมีมานะและกำลังใจของผู้เข้าร่วมโครงการ ควรสนับสนุนให้โรงเรียนมีพัฒนาการเรียนการสอนและการศึกษา เพื่อหาทางเลือกในการกำจัดลูกน้ำยุงลาย แทนการใช้สารเคมี โดยมีการสนับสนุนจากองค์การบริหารส่วนท้องถิ่นและสำนักงานสาธารณสุขอำเภอ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

โรคไข้เลือดออกที่พบในประเทศไทยและประเทศใกล้เคียงในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เกิดจากเชื้อ Dengue virus จึงมีชื่อเรียกว่า Dengue Hemorrhagic Fever (DHF) โรคนี้เกิดขึ้นเมื่อประมาณ 40 ปีโดยเริ่มระบาดครั้งแรกที่ประเทศฟิลิปปินส์ เมื่อ พ.ศ. 2497 และระบาดในไทยเมื่อ พ.ศ. 2501 ส่วนใหญ่จะเป็นกับเด็กอายุน้อยกว่า 10 ปี ในผู้ใหญ่พบได้บ้าง โดยมียุงลายเป็นพาหะนำโรค

โรคนี้พบมากในเขตร้อนแถบเส้นศูนย์สูตรและใกล้เส้นศูนย์สูตร โดยเฉพาะในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ สำหรับประเทศไทยพบผู้ป่วยในอัตราสูงบ้างต่ำบ้างในแต่ละปี โดยพบติดต่อกันทุกปี แต่เดิมแนวโน้มของโรคนี้จะมีระบาดปีเว้นปีหรือปีเว้นสองปี ในปัจจุบันการระบาดเกิดขึ้นไม่แน่นอน กลุ่มผู้ป่วยเด็กที่พบคือ อายุ 5-9 ปี รองลงมาคืออายุ 10-14 ปี และอายุ 1-4 ปี ผู้ใหญ่ก็สามารถพบได้ โรคนี้พบได้ตลอดปีแต่พบมากในช่วงฤดูฝนคือระหว่างเดือนพฤษภาคมถึงเดือนกันยายน ปัจจุบันความสามารถในด้านการรักษาโรคไข้เลือดออกดีขึ้นมากทำให้มีผู้เสียชีวิตจากโรคนี้น้อยลงแต่ยังไม่มียาวัคซีนสำหรับป้องกัน การป้องกันโรคที่ได้ผลคือการหลีกเลี่ยงไม่ให้

ยุงลายกัดและทำลายวงจรชีวิตของยุงลายทั้งตัวเต็มวัยและลูกน้ำ กระทรวงสาธารณสุขได้พยายามพัฒนาวิธีการต่างๆ มาใช้ดำเนินการ ควบคุมและกำจัดลูกน้ำยุงลาย เช่น การทำลายแหล่งเพาะพันธุ์ยุงลายด้วยการใช้สารเคมีทำลายลูกน้ำ การใช้สารเคมีพ่นทำลายตัวเต็มวัย การใช้ปลากินลูกน้ำ การใช้กับดัก การใช้แบคทีเรียฆ่าลูกน้ำยุงลาย เป็นต้น แต่การป้องกันและควบคุมโรคไข้เลือดออกโดยการลดหรือการทำลายแหล่งเพาะพันธุ์ของยุงลายที่เกิดผลดีนั้น จะต้องผสมผสานหลายๆ วิธีเข้าด้วยกัน และจะต้องปฏิบัติให้มีความครอบคลุมมากที่สุด โดยในชุมชนหนึ่งๆ ควรดำเนินการทุกหลังคาเรือน หากมีการควบคุมที่ดีในหลังคาเรือนส่วนใหญ่แต่ยังมีแหล่งเพาะพันธุ์และยุงลายในบางหลังคาเรือนยุงลายที่เหลืออยู่จะค่อยๆ เพิ่มจำนวนมากขึ้นทำให้เกิดการระบาดของโรคไข้เลือดออกได้ นอกจากนี้การลดหรือการทำลายแหล่งเพาะพันธุ์ยุงลายจะต้องปฏิบัติอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอตลอดทั้งปี โดยมีเป้าหมายการควบคุม ทั้งในบ้านเรือนรอบๆ บริเวณบ้าน สิ่งแวดล้อมและที่โรงเรียน

ส่วนสถานการณ์โรคไข้เลือดออกปี 2550 (1 มกราคม 2550 - 30 กันยายน 2550) ของจังหวัดบุรีรัมย์ พบผู้ป่วยจำนวน 945 คน อัตราป่วย 74.71 ต่อแสนประชากร โดยอำเภอเมืองมีผู้ป่วย 58 คนอัตราป่วย 55.89 ต่อแสนประชากร และผู้ป่วยในเขตรับผิดชอบ (ตำบลพระครู) มีจำนวน 14 ราย อัตราป่วย 208.20 ต่อแสนประชากร จากการทำหน้าที่ผ่านมายังคงพบปัญหาอุปสรรคในเรื่องความครอบคลุมและความต่อเนื่องของกิจกรรมการควบคุมและกำจัดแหล่งเพาะพันธุ์ลูกน้ำยุงลายที่เป็นภารกิจที่ประชาชนต้องร่วมมือกัน ทั้งนี้ อาจเกิดจากประชาชนไม่เข้าใจหรือขาดทักษะในการปฏิบัติตนให้ปลอดภัยจากโรค ไม่มีเวลาขาดความตระหนักในการป้องกันตนเองหรือขาดความรู้ในเรื่องการป้องกันโรคไข้เลือดออก การส่งเสริมความรู้ ความเข้าใจ รวมทั้งการมีส่วนร่วมในการป้องกันโรคไข้เลือดออกในชุมชนผ่านกระบวนการพัฒนาศักยภาพนักเรียน ซึ่งเป็นสมาชิก

ในบ้านเรือนและชุมชน เพื่อเป็นแกนนำในการป้องกันโรคไข้เลือดออกทั้งในครัวเรือนของตนเองและชุมชนครั้งนี้จะเป็นแนวทางในการพัฒนาเพื่อปรับปรุงแผนการป้องกันและควบคุมโรคไข้เลือดออกของ ตำบลพระครู อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์และพื้นที่อื่นๆ ต่อไป

วัตถุประสงค์

1. วัตถุประสงค์ทั่วไป

เพื่อพัฒนารูปแบบการป้องกันโรคไข้เลือดออกในชุมชน โดยใช้กระบวนการพัฒนาศักยภาพนักเรียนชั้นประถมศึกษา

2. วัตถุประสงค์เฉพาะ

1. พัฒนาแนวทางการป้องกันโรคไข้เลือดออกในชุมชนด้วยกระบวนการพัฒนาศักยภาพนักเรียนประถมศึกษา

2. ประเมินผลการป้องกันโรคไข้เลือดออกในชุมชน ด้วยกระบวนการพัฒนาศักยภาพนักเรียนประถมศึกษา ก่อนและหลังดำเนินการในด้านความรู้เกี่ยวกับโรคไข้เลือดออก พฤติกรรมการป้องกันโรคไข้เลือดออกและความซุกของลูกน้ำยุงลายในชุมชน วัดและโรงเรียน

สมมติฐาน

1. ความรู้เกี่ยวกับโรคไข้เลือดออกของนักเรียนประถมศึกษา หลังดำเนินการสูงกว่าก่อนดำเนินการ

2. การปฏิบัติในการป้องกันโรคไข้เลือดออกของนักเรียนประถมศึกษา หลังดำเนินการสูงกว่าก่อนดำเนินการ

3. ความซุกของลูกน้ำยุงลาย หลังดำเนินการต่ำกว่าก่อนดำเนินการ

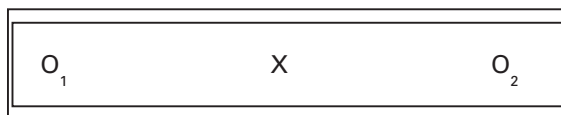
ขอบเขตของการศึกษา

พื้นที่ในการศึกษา คือ โรงเรียนบ้านหนองขวางและบ้านหนองขวาง หมู่ที่ 7 ตำบลพระครู อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์

วิธีดำเนินการศึกษา

1. รูปแบบการศึกษา

เป็นการวิจัยกึ่งทดลอง(Quasi - Experimental Research) แบบหนึ่งกลุ่มวัด 2 ครั้ง (The One-Group Pretest and Posttest Design) โดยมีรูปแบบการศึกษาดังนี้

O_1 และ O_2 หมายถึง การเก็บข้อมูลก่อนและหลังการดำเนินการ ตามกระบวนการพัฒนาศักยภาพนักเรียนประถมศึกษา เพื่อการป้องกันโรคไข้เลือดออกในชุมชน เป็นระยะเวลา 3 เดือน ตามลำดับ โดยสาระในการประเมินได้แก่

1. ความรู้เกี่ยวกับโรคไข้เลือดออก
2. พฤติกรรมการป้องกันโรคไข้เลือดออกในครัวเรือนและชุมชน
3. ความซุกของลูกน้ำยุงลายในชุมชน

X หมายถึง การพัฒนาศักยภาพนักเรียนประถมศึกษาเพื่อการป้องกันโรคไข้เลือดออกในชุมชน โดยประยุกต์ใช้แนวคิดการศึกษาเพื่อสร้างพลัง (Empowerment Education) และกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม (Participatory Learning Process) ซึ่งดำเนินการ ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ร่างโครงการและประสานงานกับทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง

ขั้นตอนที่ 2 ทดสอบเครื่องมือ โดยการนำแบบทดสอบที่จะนำไปใช้มาทดสอบกับนักเรียนชั้นเดียวกันแต่คนละสถานศึกษาในเขตรับผิดชอบเพื่อหาความตรงและความเที่ยง

ขั้นตอนที่ 3 พัฒนารูปแบบ สาระสำคัญ กิจกรรม และการจัดประสบการณ์เรียนรู้ร่วมกับเจ้าหน้าที่สาธารณสุข

ขั้นตอนที่ 4 ดำเนินการพัฒนาศักยภาพนักเรียนประถมศึกษาเพื่อการป้องกันโรคไข้เลือดออกในชุมชนตามแนวทางในขั้นตอนที่ 3 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้

นักเรียนชั้นประถมมีความรู้เกี่ยวกับโรคไข้เลือดออกและการป้องกันควบคุมโรคไข้เลือดออก มีทัศนคติที่ดีในเรื่องโรคไข้เลือดออก มีความภาคภูมิใจในตนเอง มีความคาดหวังในความสามารถของตนเอง มีทักษะในการทำงานร่วมกับผู้อื่นและดำเนินกิจกรรมเพื่อป้องกันและควบคุมโรคไข้เลือดออกในชุมชนได้ ทั้งนี้โดยประยุกต์แนวคิดการศึกษา เพื่อสร้างพลังและกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมในการจัดประสบการณ์เรียนรู้ประกอบด้วยเนื้อหา ดังต่อไปนี้

1. การรู้จักตนเองและผู้อื่น
2. วิสัยทัศน์ของหมู่บ้านปลอดไข้เลือดออก
3. การประเมินความรู้อก่อนการอบรม
4. ความรู้เกี่ยวกับโรคไข้เลือดออกและการป้องกันควบคุมโรคไข้เลือดออก
5. การฝึกปฏิบัติในการสำรวจลูกน้ำและการทำลายแหล่งเพาะพันธุ์และลูกน้ำยุงลาย
6. การประเมินความรู้หลังการอบรม
7. การระดมความคิดเพื่อกำหนดแนวทางและรายละเอียดกิจกรรมการป้องกันโรคไข้เลือดออกในครัวเรือนและชุมชน
8. การมอบหมายกิจกรรม
9. การจัดระบบการดำเนินงาน การติดตามและประเมินผล

โดยจัดประสบการณ์การเรียนรู้ 1 วัน ณ ศาลากลางบ้าน (SML) หมู่ที่ 7 ตำบลพระครู อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ โดยใช้กระบวนการกลุ่ม การสาธิต การฝึกปฏิบัติและการบรรยาย

ขั้นตอนที่ 5 สรุปแนวทางการดำเนินงานและรายละเอียดกิจกรรมการป้องกันโรคไข้เลือดออกในครัวเรือนและชุมชน เป็นลายลักษณ์อักษรและแจกให้กับนักเรียนที่เข้าร่วมโครงการทุกคน

ขั้นตอนที่ 6 มอบหมายกิจกรรมให้นักเรียนในโครงการ

ขั้นตอนที่ 7 จัดระบบการดำเนินงานและแนวทางการติดตามผลการดำเนินการ โดยการดำเนินกิจกรรมการป้องกันโรคไข้เลือดออกของนักเรียนในชุมชน ใช้เวลา 4 สัปดาห์ ในช่วงเดือนกันยายน พ.ศ. 2549

ขั้นตอนที่ 8 จัดเก็บข้อมูลโดยรวบรวมใบงานที่ 1-3 ของนักเรียนจากครูประจำชั้นในช่วงเย็นวันจันทร์ของสัปดาห์และรวบรวมใบงานที่ 4-6 ของ อสม. ในทุกสัปดาห์

ประชากรและตัวอย่าง

ตัวอย่างในการศึกษาค้างนี้ คือ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนบ้านหนองขวาง หมู่ที่ 7 ตำบลพระครู อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ ที่สมัครใจเข้าร่วมในการศึกษาจำนวน 35 คน

เครื่องมือ

เครื่องมือในการศึกษาประกอบด้วยเครื่องมือ 2 ชนิด คือ

1. เครื่องมือที่ใช้ในกระบวนการพัฒนาศักยภาพนักเรียนประถมศึกษา เพื่อการป้องกันโรคไข้เลือดออก ได้แก่ ไททัศน์ วีดีโอ ซีดี เครื่องคอมพิวเตอร์ เครื่องโปรเจกเตอร์ หุ่นจำลองยุง แผ่นพับโปสเตอร์ ภาพพลิก ทราย่าจัดลูกน้ำ เครื่องพ่นหมอกควัน น้ำยาเคมี ผลมะกรูด กระดาษ A4 กระดาษชาร์ตแข็ง ก้อนหิน ปากกาเคมี เชือกฟาง หนังสือพิมพ์เก่า เทปเพลง กาวและกระดาษสี เป็นต้น

2. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่

1. แบบสอบถามสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษา ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ส่วนดังนี้

ส่วนที่ 1 ลักษณะทางประชากรของนักเรียน ประกอบด้วย อายุ ระดับการศึกษา และเพศ จำนวน 3 ข้อ

ส่วนที่ 2 ความรู้เกี่ยวกับโรคไข้เลือดออกและการป้องกันและควบคุมโรคไข้เลือดออกเป็นข้อคำถาม

แบบปรนัย 4 ตัวเลือก จำนวน 30 ข้อ 45 คะแนน ตอบถูก ให้ 1 คะแนน ตอบผิดให้ 0 คะแนน จัดระดับความรู้ โดยรวมด้วยวิธีอิงเกณฑ์ ดังนี้

- ความรู้สูง ได้คะแนนร้อยละ 80 ขึ้นไป (36 - 45 คะแนน)
- ความรู้ปานกลาง ได้คะแนนร้อยละ 60- 79 (27 - 35 คะแนน)
- ความรู้ต่ำ ได้คะแนนต่ำกว่าร้อยละ 60 (0 - 26 คะแนน)

2. ใบงานสำหรับมอบหมายกิจกรรมนักเรียน ประกอบด้วย

- ใบงานที่ 1 แบบสำรวจลูกน้ำยุงลายและการปฏิบัติแยกขยะในชุมชน
- ใบงานที่ 2 แบบสำรวจลูกน้ำยุงลายและการปฏิบัติแยกขยะในวัด
- ใบงานที่ 3 แบบสำรวจลูกน้ำยุงลายและการปฏิบัติแยกขยะในโรงเรียน

3. แบบสำรวจความชุกชุมลูกน้ำยุงลาย (C.I. และ H.I.) ซึ่งใช้แบบสำรวจของกรมควบคุมโรคติดต่อ กระทรวงสาธารณสุข ดำเนินการสำรวจโดยอาสาสมัครสาธารณสุข ประกอบด้วย

- ใบงานที่ 4 แบบสำรวจลูกน้ำยุงลายในชุมชน
- ใบงานที่ 5 แบบสำรวจลูกน้ำยุงลายในวัด
- ใบงานที่ 6 แบบสำรวจลูกน้ำยุงลายในโรงเรียน

มีสูตรคำนวณดังนี้

$$\text{Container Index (C.I.)} = \frac{\text{จำนวนภาชนะที่พบลูกน้ำ ทั้งหมด} \times 100}{\text{จำนวนภาชนะที่สำรวจทั้งหมด}}$$

$$\text{House Index (H.I.)} = \frac{\text{จำนวนบ้านที่สำรวจพบลูกน้ำทั้งหมด} \times 100}{\text{จำนวนบ้านที่สำรวจทั้งหมด}}$$

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. ข้อมูลปริมาณ

ทำการตรวจสอบความสมบูรณ์ของข้อมูล จากนั้นประมวลผลและวิเคราะห์ข้อมูลด้วยเครื่อง Microcomputer สถิติที่ใช้ ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและ Paired t-test

2. ข้อมูลคุณภาพ

เก็บข้อมูล ตรวจสอบความสอดคล้องของข้อมูลหลายแหล่ง เรียบเรียง เขียนบรรยายตามหัวข้อศึกษา

1. ลักษณะทั่วไปของพื้นที่ศึกษา และลักษณะทางประชากร ของนักเรียนกลุ่มตัวอย่าง

1. ลักษณะทั่วไปของหมู่บ้านที่ศึกษา

บ้านหนองขวางตั้งอยู่ทางทิศเหนือของอำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ ห่างจากที่ว่าการอำเภอบุรีรัมย์ 20 กิโลเมตร ห่างจากสถานีอนามัยบ้านแก่นเจริญ 5 กิโลเมตร ห่างจากโรงพยาบาลบุรีรัมย์ 13 กิโลเมตร มีโรงเรียน 1 แห่ง มีวัด 1 แห่ง มีศูนย์สาธารณสุขมูลฐาน 1 แห่ง มีศาลากลางบ้าน 1 แห่ง มีหอกระจายข่าว 1 แห่ง มีถนนลาดยางเชื่อมจากถนนบุรีรัมย์-พุทไธสง เข้าถึงตัวหมู่บ้าน 7 กิโลเมตร มีหลังคาเรือน 133 หลังคาเรือน มีประชากรชายจำนวน 338 คนและ ประชากรหญิง จำนวน 312 คน รวมทั้งสิ้น 650 คน

2. ลักษณะทั่วไปของโรงเรียนที่ศึกษา

โรงเรียนบ้านหนองขวางเป็นโรงเรียนที่สังกัดเขตพื้นที่การศึกษาที่ 1 จังหวัดบุรีรัมย์มีพื้นที่โดยรอบประมาณ 11.3 ไร่ มีบุคลากร 6 คน เปิดสอนตั้งแต่ชั้นอนุบาลถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในบริเวณโรงเรียนมีจำนวนอาคาร 3 หลัง แบ่งเป็นอาคารสำหรับการเรียนการสอน 2 หลัง โรงอาหาร 1 หลัง ห้องน้ำ 2 หลัง

3. ลักษณะทางประชากรของนักเรียนกลุ่มตัวอย่าง

เมื่อวิเคราะห์ลักษณะทางประชากรของนักเรียนที่เป็นกลุ่มศึกษา จำนวน 35 คน พบว่าเป็นเพศชาย

ร้อยละ 45.7 และเพศหญิง ร้อยละ 54.3 อายุระหว่าง 9 - 12 ปี อายุเฉลี่ย 10.37 (ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 1.08 ปี) โดยอายุ 9 ปี ร้อยละ 25.7 อายุ 10 ปี ร้อยละ 31.4 อายุ 11 ปี ร้อยละ 22.9 อายุ 12 ปี ร้อยละ 20.0 ศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 3- 6 โดยศึกษาอยู่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ร้อยละ 25.7 ประถมศึกษาปีที่ 4 ร้อยละ 31.4 ประถมศึกษาปีที่ 5 ร้อยละ 22.9 และประถมศึกษาปีที่ 6 ร้อยละ 20.0

2. ความรู้เกี่ยวกับโรคไข้เลือดออกของนักเรียน

การประเมินความรู้เกี่ยวกับโรคไข้เลือดออกของนักเรียน จำนวน 35 คนก่อนและหลังดำเนินการพบว่า นักเรียนมีความรู้ระดับสูงร้อยละ 0.0 และ 14.3 ตามลำดับ ความรู้ปานกลางร้อยละ 31.4 และ 28.6 ตามลำดับ และความรู้ต่ำร้อยละ 68.6 และ 14.3 ตามลำดับ โดยมีค่าเฉลี่ยคะแนนความรู้เท่ากับ 24.71 และ 27.45 ตามลำดับ คิดเป็นร้อยละ 54.91 และ 61 ของคะแนนเต็มตามลำดับ

เมื่อทดสอบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยคะแนนความรู้เปรียบเทียบก่อนและหลังดำเนินการ พบว่าหลังดำเนินการค่าเฉลี่ยความรู้เกี่ยวกับโรคไข้เลือดออกของนักเรียนสูงกว่าก่อนดำเนินการ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p=0.021$)

เมื่อวิเคราะห์ข้อความรู้เกี่ยวกับโรคไข้เลือดออกของนักเรียนเป็นรายชื่อเปรียบเทียบก่อนและหลังดำเนินการ พบว่า

1. ประเด็นความรู้ที่เพิ่มขึ้นมากหลังการดำเนินการ (เพิ่มขึ้นร้อยละ 25 ขึ้นไป) ได้แก่

1. ยุงลายตัวเมียจะออกไข่วันละกี่ฟอง เพิ่มขึ้นร้อยละ 65.7
2. อายุเฉลี่ยของยุงลายตัวเมียจะมีอายุประมาณเท่าใด เพิ่มขึ้นร้อยละ 48.5
3. การใส่ปลากันลูกน้ำสามารถกำจัดไข่ยุงลายได้หรือไม่ เพิ่มขึ้นร้อยละ 28.6

4. วงจรชีวิตยุงลายเป็นอย่างไร เพิ่มขึ้นร้อยละ 28.5

5. ยุงชนิดใดที่วางไข่โดยเกาะที่ผิวภาชนะเหนือน้ำประมาณ 1 นิ้ว เพิ่มขึ้นร้อยละ 28.5

6. หากไข่ยุงลายไม่มีน้ำท่วมถึงจะอยู่ได้เป็นเวลานานเท่าใดจึงฟ่อ เพิ่มขึ้นร้อยละ 25.7

7. ยุงชนิดใดที่สามารถบินออกหากินเลือดได้ไกลไม่น้อยกว่า ครึ่งละ 100 เมตร เพิ่มขึ้นร้อยละ 25.7

2. ประเด็นความรู้ที่เพิ่มขึ้นเล็กน้อยหลังการดำเนินการ (เพิ่มขึ้นต่ำกว่าร้อยละ 25) ได้แก่

1. การขัดผิวภาชนะก่อนล้างกำจัดไข่ยุงลายได้หรือไม่ เพิ่มขึ้นร้อยละ 20.0

2. การขัดผิวภาชนะก่อนล้างกำจัดลูกน้ำยุงลายได้หรือไม่ เพิ่มขึ้นร้อยละ 20.0

3. ยุงลายตัวเมียจะออกดูดเลือดคน เพื่อเพิ่มขึ้นร้อยละ 20.0

4. การปิดฝาภาชนะให้มิดชิดสามารถป้องกันตัวมิ่งได้หรือไม่ เพิ่มขึ้นร้อยละ 17.2

5. ปัจจุบันมีวัคซีนป้องกันโรคไข้เลือดออกหรือยัง เพิ่มขึ้นร้อยละ 17.2

6. ช่วงระยะเวลาที่เริ่มต้น จากเป็นตัวลูกน้ำจนถึงตัวยุงใช้เวลาเท่าใด เพิ่มขึ้นร้อยละ 11.4

7. ยุงลายไม่ชอบแสงสว่าง และลมที่พัดแรง ท่านคิดว่าไปนั่งที่ใดที่ยุงไม่กัด เพิ่มขึ้นร้อยละ 14.3

8. ยาอะไรที่ควรให้ลูกหลานที่สงสัยเป็นโรคไข้เลือดออกกิน เพิ่มขึ้นร้อยละ 11.5

9. การใช้ทรายอะเบทกำจัดตัวมิ่งได้หรือไม่ เพิ่มขึ้นร้อยละ 11.4

10. การใส่ปลากันลูกน้ำสามารถกำจัดลูกน้ำยุงลายได้หรือไม่ เพิ่มขึ้นร้อยละ 11.4

11. อันตรายของโรคไข้เลือดออกที่ทำให้ถึงขั้นต้องเสียชีวิต เพิ่มขึ้นร้อยละ 11.4

12. การปิดฝาภาชนะให้มิดชิดสามารถป้องกันน้ำยุงลายได้หรือไม่ เพิ่มขึ้นร้อยละ 9.3

13. ยุงชนิดใดชุกชุมมากในหน้าฝนออกหากินเลือด เวลาตั้งแต่หัวค่ำ เพิ่มขึ้นร้อยละ 8.5 เป็นต้นไป

14. ยุงชนิดใดสามารถบินออกหากินเลือดได้ไกลถึง 2 กิโลเมตร เพิ่มขึ้นร้อยละ 8.5

15. ไข่ยุงที่เกาะอยู่ที่ผิวภาชนะเหนือน้ำด้านในเมื่อมีน้ำท่วมถึงจะฟัก เพิ่มขึ้นร้อยละ 8.5 เป็นตัวลูกน้ำภายในเวลาประมาณ

16. ในภาชนะต่อไปนี้ มักจะพบลูกน้ำยุงลายเกือบตลอดเวลา เพิ่มขึ้นร้อยละ 8.3

17. ยุงลายชอบน้ำในภาชนะที่ค่อนข้างสะอาดและนิ่ง ข้อใดที่ยุงเพิ่มขึ้นร้อยละ 5.7 จะไม่เลือกวางไข่

18. ยุงชนิดใดที่ดูดเลือดแล้วบินออกนอกบ้านไปตามป่าค้ำจึงบินเข้ามาหากิน เพิ่มขึ้นร้อยละ 5.7

19. การใช้ปลากินลูกน้ำสามารถกำจัดตัวมอดได้หรือไม่ เพิ่มขึ้นร้อยละ 2.9

20. ยุงชนิดใดที่วางไข่ในน้ำใสโครก หนองน้ำตามข้างบ้านและทุ่งนา เพิ่มขึ้นร้อยละ 2.9

21. การใช้ปลากินลูกน้ำสามารถกำจัดตัวยุงลายได้หรือไม่ เพิ่มขึ้นร้อยละ 2.8

22. การพ่นฉีดพ่นยาฆ่ายุงกำจัดไข่ยุงลายได้หรือไม่ เพิ่มขึ้นร้อยละ 10

3. ประเด็นความรู้ที่ไม่เพิ่มขึ้นหรือต่ำลงหลังการดำเนินการ ได้แก่

1. ยุงชนิดใดที่ดูดเลือดแล้วพักอยู่มุมของบ้าน ลดลงร้อยละ 1.7

2. การขัดผิวภาชนะก่อนล้างกำจัดตัวยุงลายได้หรือไม่ ลดลงร้อยละ 2.8

3. ยุงชนิดใดชุกชุมทุกฤดูกาลออกหากินเลือดตั้งแต่เช้าตรู่ จนถึงพลบค่ำ ลดลงร้อยละ 2.9

4. การพ่นฉีดพ่นยาฆ่ายุงกำจัดตัวมอดได้หรือไม่ ลดลงร้อยละ 2.9

5. การใช้ทรายอะเบทกำจัดตัวยุงลายได้หรือไม่ลดลงร้อยละ 5.7

6. อาการที่นำส่งสัยเป็นโรคไข้เลือดออกเป็นอย่างไร ลดลงร้อยละ 5.8

7. การใช้ทรายอะเบทกำจัดไข่ยุงลายได้หรือไม่ลดลงร้อยละ 8.6

8. ยุงชนิดใดที่วางไข่ในน้ำใสโครก หนองน้ำตามข้างบ้านและทุ่งนา ลดลงร้อยละ 11.4

9. ยุงชนิดใดที่วางไข่โดยการเกาะบนผิวน้ำแล้ววางไข่ไว้เป็นแพ ลดลงร้อยละ 11.4

10. การพ่นฉีดพ่นยาฆ่ายุงกำจัดลูกน้ำยุงลายได้หรือไม่ ลดลงร้อยละ 11.4

11. การขัดผิวภาชนะก่อนล้างกำจัดตัวมอดได้หรือไม่ ลดลงร้อยละ 11.5

12. การปิดฝาภาชนะให้มิดชิดสามารถป้องกันตัวยุงลายได้หรือไม่ลดลงร้อยละ 11.5

13. การปิดฝาภาชนะให้มิดชิดสามารถป้องกันไข่ยุงลายได้หรือไม่ ลดลงร้อยละ 17.1

14. การใช้ทรายอะเบทกำจัดลูกน้ำยุงลายได้หรือไม่ ลดลงร้อยละ 17.2

15. การพ่นฉีดพ่นยาฆ่ายุงกำจัดตัวยุงลายได้หรือไม่ ลดลงร้อยละ 20.0

16. ยุงลายตัวเมียจะวางไข่ในภาชนะน้ำซึ่งโดยวางที่บริเวณใด ลดลงร้อยละ 31.4

3. การปฏิบัติในการป้องกันโรคไข้เลือดออกในชุมชนของนักเรียน

1. การบันทึกกิจกรรมที่ได้รับมอบหมายของนักเรียน

ตามที่มีการมอบหมายให้นักเรียนบันทึกกิจกรรมการป้องกันโรคไข้เลือดออกในชุมชนในใบงาน 1-3 นั้น พบว่า

1. นักเรียนดำเนินการและบันทึกใบงานที่ 1 ส่งครูประจำชั้นในสัปดาห์ที่ 1-4 ร้อยละ 82.9, 88.6, 94.3 และ 97.1 ตามลำดับ

2. นักเรียนดำเนินการและบันทึกใบงานที่ 2 ส่งครูประจำชั้นในสัปดาห์ที่ 1-4 ร้อยละ 100.0 ทุกสัปดาห์
3. นักเรียนดำเนินการและบันทึกใบงานที่ 3 ส่งครูประจำชั้นในสัปดาห์ที่ 1-4 ร้อยละ 100.0 ทุกสัปดาห์

2. ความครอบคลุมในการปฏิบัติกิจกรรมในการป้องกันโรคไข้เลือดออกของนักเรียน

ในภาพรวมพบว่าก่อนดำเนินการนักเรียนทุกคนไม่เคยปฏิบัติกิจกรรมการป้องกันโรคไข้เลือดออก ส่วนหลังการดำเนินการสัปดาห์ที่ 1-4 นักเรียนปฏิบัติกิจกรรมป้องกันโรคไข้เลือดออกในวัดและโรงเรียนร้อยละ 100.0 และในครัวเรือนร้อยละ 82.8, 88.5, 94.2 และ 97.1 ตามลำดับ เมื่อวิเคราะห์ความครอบคลุมการปฏิบัติกิจกรรมการป้องกันโรคไข้เลือดออกตามประเภทภาชนะ พบว่าในวัดและโรงเรียนมีการปฏิบัติครอบคลุมร้อยละ 100.0 ทุกภาชนะ ส่วนในครัวเรือนมีความครอบคลุมในการปฏิบัติเพิ่มขึ้นทุกภาชนะ ดังนี้

1. โอ่งขนาดใหญ่ พบว่านักเรียนดำเนินการ ร้อยละ 82.7, 84.4 85.2 และ 89.5 ตามลำดับ โดยวิธีที่ใช้ ได้แก่ ปล่อยปลา ใส่ทรายกำจัดลูกน้ำ และปิดฝา/ตาข่าย
2. โอ่งขนาดกลาง/เล็ก พบว่านักเรียนดำเนินการ ร้อยละ 87.3, 89.7, 92.0 และ 89.5 ตามลำดับ โดยวิธีที่ใช้ ได้แก่ ปล่อยปลา ใส่ทรายกำจัดลูกน้ำ และปิดฝา/ตาข่าย
3. โอ่ง/อ่างเก็บน้ำในห้องน้ำ พบว่านักเรียนดำเนินการ ร้อยละ 80.4, 83.7, 87.5 และ 91.2 ตามลำดับ โดยวิธีที่ใช้ ได้แก่ ปล่อยปลา ใส่ทรายกำจัดลูกน้ำ ปิดฝา/ตาข่าย และล้าง
4. จานรองขาตู้ พบว่านักเรียนดำเนินการ ร้อยละ 73.5, 83.0, 91.5 และ 92.4 ตามลำดับ โดยวิธีที่ใช้ ได้แก่ ล้าง ใส่เกลือ และใส่น้ำส้มสายชู
5. แจกัน/แก้วน้ำที่ปลูกพืชมงคล พบว่านักเรียนดำเนินการ ร้อยละ 74.6, 76.1, 90.4 และ 95.2 ตามลำดับ โดยวิธีที่ใช้ ได้แก่ ล้าง และใส่ทรายกำจัดลูกน้ำ

6. ที่รองกระถางต้นไม้ พบว่านักเรียนดำเนินการ ร้อยละ 63.1, 69.7, 75.0 และ 81.5 ตามลำดับ โดยวิธีที่ใช้ ได้แก่ ใส่ทรายหรือดินในจานรอง

7. ยางรถยนต์/ที่ให้น้ำสัตว์ พบว่านักเรียนดำเนินการ ร้อยละ 53.9, 63.7, 73.4 และ 66.3 ตามลำดับ โดยวิธีที่ใช้ ได้แก่ ปล่อยปลา ใส่ทรายกำจัดลูกน้ำ และเอาไว้ในที่ร่ม

8. แจกันศาลพระภูมิ พบว่านักเรียนดำเนินการ ร้อยละ 46.5, 54.1, 61.8 และ 65.9 ตามลำดับ โดยวิธีที่ใช้ ได้แก่ ล้าง/เปลี่ยนน้ำ

9. เศษภาชนะไม่ใช่ประโยชน์อื่นๆ พบว่านักเรียนดำเนินการ ร้อยละ 78.2, 83.1, 88.1 และ 93.0 ตามลำดับ โดยวิธีที่ใช้ ได้แก่ ล้าง/คว่ำ

10. ภาชนะอื่นๆ พบว่านักเรียนดำเนินการ ร้อยละ 96.7, 96.7, 100.0 และ 100.0 ตามลำดับ โดยวิธีที่ใช้ ได้แก่ ปล่อยปลา ใส่ทรายกำจัดลูกน้ำ ปิดฝา/ตาข่าย และล้าง/คว่ำ

4. ความชุกของลูกน้ำยุงลาย

1. เกณฑ์การประเมิน

ประเมินความชุกชุมของลูกน้ำยุงลาย โดยใช้แบบสำรวจของกรมควบคุมโรคติดต่อกระทรวงสาธารณสุข ผู้สำรวจคือ อสม. ค่า H.I. เก็บข้อมูลจากหมู่บ้านหนองขวาง จำนวน 133 ครัวเรือน ส่วนค่า C.I. เก็บข้อมูลจากวัดบ้านหนองขวางมีจำนวนภาชนะทั้งหมด 25 ภาชนะและโรงเรียนบ้านหนองขวางมีจำนวนภาชนะทั้งหมด 26 ภาชนะ

2. ค่า H.I.

พบว่าค่า H.I. ก่อนและหลังดำเนินการเท่ากับ 6.0, 2.3, 0.0, 0.0 และ 0.0 ตามลำดับ ซึ่งจะเห็นได้ว่าค่า H.I. หลังดำเนินการลดลงอย่างต่อเนื่อง

3. ค่า C.I. ในวัด

พบว่าค่า C.I. ในวัดก่อนและหลังดำเนินการเท่ากับ 52.0, 16.0, 0.0, 0.0 และ 0.0 ตามลำดับ ซึ่งจะเห็นได้ว่า ค่า C.I. หลังดำเนินการลดลงอย่างต่อเนื่อง

4. ค่า C.I. ในโรงเรียน

พบว่าค่า C.I. ในโรงเรียนก่อนและหลังดำเนินการเท่ากับ 52.0, 16.0, 0.0, 0.0 และ 0.0 ตามลำดับ ซึ่งจะเห็นได้ว่า ค่า C.I. หลังดำเนินการลดลงอย่างต่อเนื่อง

สรุปผลการศึกษา

การพัฒนาศักยภาพนักเรียนชั้นประถมศึกษา เพื่อการป้องกันโรคไข้เลือดออกในชุมชน โดยประยุกต์ใช้แนวคิดการศึกษาเพื่อสร้างพลัง (Empowerment Education) และกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม (Participatory Learning Process) กรณีศึกษา นักเรียนโรงเรียนบ้านหนองขวาง ตำบลพระครู อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ ครั้งนี้ สรุปผลการศึกษาได้ ดังนี้

1. **ความรู้ในการป้องกันและควบคุมโรคไข้เลือดออกของนักเรียนในภาพรวม** พบว่านักเรียนมีค่าเฉลี่ยคะแนนความรู้ก่อนและหลังดำเนินการเท่ากับ 24.71 และ 27.45 ตามลำดับ คิดเป็นร้อยละ 54.9 และ 61.0 ของคะแนนเต็ม ตามลำดับ โดยค่าเฉลี่ยคะแนนความรู้หลังดำเนินการสูงกว่าก่อนดำเนินการ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p=0.021$)

2. **การปฏิบัติในการป้องกันโรคไข้เลือดออกในชุมชนของนักเรียน** ในภาพรวมพบว่าก่อนดำเนินการนักเรียนทุกคนไม่เคยปฏิบัติกิจกรรมการป้องกันโรคไข้เลือดออก ส่วนหลังการดำเนินการสัปดาห์ที่ 1-4 นักเรียนปฏิบัติกิจกรรมป้องกันโรคไข้เลือดออกในวัดและโรงเรียนร้อยละ 100.0 ทุกสัปดาห์และในครัวเรือนร้อยละ 82.8, 88.5, 94.2 และ 97.1 ตามลำดับ โดยหลังการดำเนินการมีความครอบคลุมในการปฏิบัติสูงกว่าก่อนดำเนินการในทุกประเภทภาชนะ

3. **ความซุกซุมของลูกน้ำยุงลาย** พบว่าค่า H.I. ก่อนและหลังดำเนินการ 1-4 สัปดาห์เท่ากับ 6.0, 2.3, 0.0, 0.0 และ 0.0 ตามลำดับ ค่า C.I. ในวัดก่อนและหลังดำเนินการ 1-4 สัปดาห์เท่ากับ 52.0, 16.0, 0.0, 0.0 และ 0.0 ตามลำดับ ค่า C.I. ในโรงเรียนก่อนและหลังดำเนินการ

1-4 สัปดาห์เท่ากับ 52.0, 16.0, 0.0, 0.0 และ 0.0 ตามลำดับ โดย ค่า H.I. และ ค่า C.I. หลังดำเนินการต่ำกว่าและลดลงอย่างต่อเนื่อง

อภิปรายผลการศึกษา

1. หลังการดำเนินการตามรูปแบบการพัฒนา ศักยภาพนักเรียนชั้นประถมศึกษา เพื่อป้องกันโรคไข้เลือดออกในชุมชน พบว่า ความรู้เรื่องโรคไข้เลือดออกของนักเรียนประถมศึกษา สูงกว่าก่อนดำเนินการอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ สาเหตุ น่าจะเนื่องจากการใช้รูปแบบการประยุกต์ใช้แนวคิดการศึกษาเพื่อสร้างพลัง (Empowerment Education) และกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม (Participatory Learning Process) ซึ่งมีกิจกรรมการสร้างพลังเพื่อให้เกิดการตื่นตัว และมุ่งมั่นในการพัฒนาชุมชนและป้องกันสมาชิกในชุมชนจากโรคไข้เลือดออก ซึ่งเน้นกระบวนการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ ภายใต้บรรยากาศที่ไม่เคร่งเครียด มีความสนุกสนานพอสมควร มีความศักดิ์สิทธิ์ในบางโอกาส โดยนำเกมส์หรือกิจกรรมนำเข้าสู่กิจกรรมหลัก มาประกอบในการอบรม ตลอดจนมีการจัดการฝึกปฏิบัติ ในกิจกรรมนี้ด้วย ทำให้นักเรียนประถมศึกษาที่เข้าอบรม มีความรู้ความเข้าใจและทักษะในการดำเนินการอย่างแท้จริง อย่างไรก็ตามมีข้อความรู้บางข้อที่มีคะแนนเพิ่มขึ้นเล็กน้อย ไม่เพิ่มขึ้นหรือลดลง ซึ่งน่าจะเนื่องมาจากแบบวัดความรู้ในการศึกษาครั้งนี้เป็นแบบวัดความรู้ที่เจาะลึกเกี่ยวกับเรื่องแหล่งเพาะพันธุ์และการกำจัดยุงพาหะโรคไข้เลือดออก ไม่ใช่แบบวัดความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับโรคไข้เลือดออก ซึ่งยากต่อการทำความเข้าใจ และเป็นความรู้ที่ไม่ได้เผยแพร่โดยสื่อทั่วไป ประกอบกับนักเรียนประถมศึกษาบางคนมีอายุที่ต่ำเกินไป จึงอาจทำความเข้าใจกับความรู้อย่างถูกต้องได้ค่อนข้างยาก

2. การปฏิบัติตามกิจกรรมที่ได้รับมอบหมาย หลังดำเนินการดีขึ้น น่าจะเนื่องมาจากการใช้รูปแบบการประยุกต์ใช้แนวคิดการศึกษาเพื่อสร้างพลัง (Empowerment

Education) และกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม (Participatory Learning Process) ที่กล่าวไปข้างต้นแล้วยังมีการติดตามผลการครูประจำชั้น ครูอนามัยและเจ้าหน้าที่ในทุกสัปดาห์หรืออย่างจริงจัง ประกอบกับการดำเนินงานโดยมีแรงจูงใจจากเพื่อนสนิทหรือเพื่อนในชั้นเรียน อย่างไรก็ตามมีนักเรียนประถมศึกษาบางคนไม่ส่งงานเนื่องมาจากการไม่สนใจและเอาใจใส่ในการปฏิบัติกิจกรรมอย่างจริงจังซึ่งเป็นส่วนน้อย นอกจากนี้บางคนออกนอกพื้นที่ในบางสัปดาห์และนักเรียนบางคนเกิดเจ็บป่วยในบางสัปดาห์ ทำให้ขาดการปฏิบัติกิจกรรม

3. การปฏิบัติกิจกรรมในการป้องกันโรคไข้เลือดออกของนักเรียนประถมศึกษาในภาชนะต่างๆ หลังการดำเนินการพบว่า มีความครอบคลุมในการปฏิบัติเพิ่มขึ้นในทุกประเภทภาชนะ เป็นไปตามสมมุติฐานที่ตั้งไว้ เนื่องมาจากนักเรียนประถมศึกษามีความรู้ดีขึ้น ประกอบกับการติดตามโครงการอย่างใกล้ชิดของผู้ที่เกี่ยวข้อง เช่น ครูประจำชั้น เจ้าหน้าที่และอสม. ที่เป็นพี่เลี้ยงในแต่ละคุ้ม อย่างไรก็ตามมีภาชนะที่นักเรียนปฏิบัติในสัดส่วนที่ต่ำ ได้แก่ แจกันศาลพระภูมิ ยางรถยนต์เก่า ที่ให้น้ำสัตว์ จานรองกระถางต้นไม้และภาชนะปลูกพืชมต่าง น่าจะเนื่องมาจากนักเรียนเข้าใจว่าภาชนะดังกล่าวไม่ใช่แหล่งเพาะพันธุ์ที่สำคัญ ประกอบกับภาชนะดังกล่าวอยู่ในที่สูงหรือมีน้ำหนักรวมทำให้เด็กนักเรียนไม่สามารถปฏิบัติได้

4. ความชุกของลูกน้ำยุงลายในชุมชนหลังดำเนินการลดลงกว่าก่อนดำเนินการเป็นไปตามสมมุติฐานที่ตั้งไว้ เนื่องมาจากการปฏิบัติกิจกรรมการป้องกันโรคไข้เลือดออกของนักเรียนมีความครอบคลุมและเหมาะสมเพิ่มขึ้นและวัสดุอุปกรณ์ในการกำจัดลูกน้ำยุงลายในชุมชนนั้นมีความพร้อม เช่น ปลายากลูกน้ำ ทราวยกำจัดลูกน้ำ ซึ่งเจ้าหน้าที่สาธารณสุขร่วมกับ อสม. สนับสนุนการทำกิจกรรมของนักเรียน ตลอดจนส่งเสริมให้มีการป้องกันโรคไข้เลือดออกด้วยวิธีทางกายภาพ เช่น การล้าง/คว่ำ และการติดตามอย่างใกล้ชิดจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง เช่น ครูประจำชั้น เจ้าหน้าที่สาธารณสุข และอสม.

5. ในการพัฒนาศักยภาพของนักเรียนประถมศึกษาเพื่อป้องกันโรคไข้เลือดออกในชุมชนโดยการประยุกต์ใช้แนวคิดการศึกษาเพื่อสร้างพลัง (Empowerment Education) และกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม (Participatory Learning Process) นั้น โครงการได้คิดระบบติดตามและประเมินผลในแต่ละระดับโดยใช้เครื่องมือต่างๆ จึงปรากฏผลดังรายละเอียดต่อไปนี้ 1) ในส่วนของนักเรียนได้จัดระบบให้มีการบันทึกกิจกรรมการป้องกันโรคไข้เลือดออกในชุมชน(ใบงานที่ 1) วัด (ใบงานที่ 2) และโรงเรียน (ใบงานที่ 3) โดยใบงานที่ 1 นั้น ให้นักเรียนกลุ่มศึกษาทุกคนได้ปฏิบัติในทุกสัปดาห์ ใบงานที่ 2 โครงการได้มอบหมายให้นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 รับผิดชอบและใบงานที่ 3 โครงการได้มอบให้นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 รับผิดชอบ โดยการปฏิบัติการป้องกันและกำจัดแหล่งเพาะพันธุ์ในวันเสาร์ ซึ่งเป็นมติของนักเรียนที่เข้าร่วมโครงการและนำส่งครูในวันจันทร์ ทำให้ค่าของร้อยละในการปฏิบัติเพิ่มขึ้นตามลำดับอย่างมีนัยสำคัญ 2) การสำรวจเพื่อประเมินความชุกชุมของลูกน้ำ (ใบงานที่ 4-6) ได้มอบหมายให้อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านได้ดำเนินการในวันจันทร์พร้อมกับคำนวณหาค่า H.I. ทุกสัปดาห์ แม้ว่าอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านบางคนไม่สามารถบันทึกกิจกรรมได้ในทุกสัปดาห์แต่ได้มีการมอบหมายให้กับอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านคนอื่นรับผิดชอบแทนทำให้สามารถดำเนินการได้ครบถ้วน

6. แม้ว่าจากการศึกษา จะพบว่านักเรียนประถมศึกษาชั้นศึกษามีความเข้าใจและการปฏิบัติในการป้องกันและกำจัดแหล่งเพาะพันธุ์และลูกน้ำดีขึ้น และความชุกชุมของลูกน้ำยุงลายลดลง แต่ไม่อาจสรุปได้ว่ามีความต่อเนื่องของกิจกรรมดังกล่าวในชุมชนที่ศึกษาในอนาคตได้ ทั้งนี้เนื่องมาจากระยะเวลาในการดำเนินการค่อนข้างสั้น จึงไม่น่าเพียงพอต่อการปลูกฝังพฤติกรรมดังกล่าวให้กลายเป็นความเคยชินที่ต้องปฏิบัติเป็นกิจวัตร จึงควรมีการติดตามและประเมินผลการดำเนินงานอย่างต่อเนื่องรวมทั้งการประสานความร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

ของเขตพื้นที่การศึกษา องค์การบริหารส่วนท้องถิ่น และ สำนักงานสาธารณสุข ให้เข้ามามีส่วนร่วมรับผิดชอบการดำเนินงาน จัดสรรทรัพยากร ควบคุมกำกับและติดตาม ประเมินผลร่วมกันต่อไป

ข้อเสนอแนะจากการศึกษา

1. เพิ่มพูนความรู้เกี่ยวกับโรคไข้เลือดออกแก่นักเรียนประถมศึกษา โดยเฉพาะในเรื่องธรรมชาติของยุงนำโรค แหล่งเพาะพันธุ์ และวิธีการป้องกันและกำจัดยุงนำโรค โดยการจัดบอร์ดให้ความรู้ ชาวสวน หรือจัดชั่วโมงให้ความรู้หลังเลิกเรียนอย่างต่อเนื่อง

2. เสริมสร้างทักษะในการป้องกันและกำจัดแหล่งเพาะพันธุ์และลูกน้ำยุงลายในครัวเรือนให้ครอบคลุมทุกประเภทภาชนะที่มีน้ำขัง โดยให้พี่เลี้ยง เช่น เจ้าหน้าที่สาธารณสุข ครูหรือ อสม. สาธิตแนวทางการปฏิบัติ ให้คำปรึกษาและติดตามการดำเนินการอย่างใกล้ชิดและต่อเนื่อง

3. ส่งเสริมให้ผู้ปกครองมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ เพื่อป้องกันและควบคุมโรคไข้เลือดออกในครัวเรือน

4. ควรมีการติดตามและประเมินผลการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งการประสานความร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องของเขตพื้นที่การศึกษา องค์การบริหารส่วนท้องถิ่น และสำนักงานสาธารณสุข ให้เข้ามามีส่วนร่วมรับผิดชอบการดำเนินงาน จัดสรรทรัพยากร ควบคุมกำกับและติดตามประเมินผลร่วมกันต่อไป

ข้อเสนอแนะในการศึกษารังต่อไป

1. ควรศึกษาประสิทธิผลการพัฒนาศักยภาพนักเรียนประถมศึกษาเพื่อป้องกันโรคไข้เลือดออกในชุมชน โดยประยุกต์ใช้แนวคิดการศึกษาเพื่อสร้างพลัง (Empowerment Education) และกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม (Participatory Learning Process)

2. ศึกษาผลกระทบของการพัฒนานักเรียนเพื่อเป็นแกนนำในการป้องกันโรคไข้เลือดออกที่มีผลต่อความร่วมมือของผู้ปกครองและประชาชนในชุมชน

บรรณานุกรม

1. สุจิตรา นิมนานิตย์. **ไข้เลือดออก**. พิมพ์ครั้งที่ 2, กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย, 2542.
2. กระทรวงสาธารณสุข. กรมควบคุมโรคติดต่อ. **ไข้เลือดออก**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย, 2536.
3. กระทรวงสาธารณสุข. **แนวทางการวินิจฉัยและรักษาโรคไข้เลือดออกเด็งกี**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์, 2542.
4. เยาวลักษณ์ อนุรักษ์ ถนัด ไบยา สุปราณี ศรีใหญ่และคณะ. **กระบวนการสุขศึกษากับการพัฒนาพฤติกรรมสุขภาพก้าวสู่ยุค 2000**. พิมพ์ครั้งที่ 1 กรุงเทพฯ: บริษัทชิกม่า ดีไซน์ กราฟฟิค จำกัด, 2543.
5. ยุวดี ตาทิพย์. **ความซุกของลูกน้ำยุงลายความรู้และการปฏิบัติในการป้องกัน และควบคุมโรคไข้เลือดออกของประชาชน ตำบลแม่ละมาต อำเภอแม่ละมาต จังหวัดตาก** วิทยานิพนธ์ปริญญาสาธารณสุขศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2541.

